

LATINSKÁ LITERATURA NA POČÁTKU 14. STOLETÍ

Latinskou literaturu tohoto období dokládáme zde jen ukázkami z duchovní úvahy *Koldy z Koldic* a z *Kroniky Zbraslavské*; duchovní písně spojujeme s latinskou lyrikou z doby Karlovy a Václavovy, protože jejich přesnější datování je nesnadné.

KOLDA Z KOLDIC

PARABOLA O STATEČNÉM RYTÍŘI

Dominikán Kolda z Koldic napsal r. 1312 na žádost svatojirské abatyše Kunhuty, dcery Přemysla Otakara II., v jejímž latinském breviáři je zapsána česká skladba zvaná Kunhutina modlitba (viz zde str. 212), latinské pojednání, v němž stručně vylíčil vykupitelské dílo Kristovo podobenstvím o rytíři, který podnikl dlouhou pouť a podstoupil velké boje, aby vysvobodil svou snoubenku odvlčenou nepřitelem, a podal obšírný výklad erbu Kristova, t. j. nástrojů, jimiž byl Kristus mučen. Pojmenovav nástroj a muka, která jím byla Kristovi způsobena, uvádí Kolda duchovní význam této muky, totiž hřích, jímž křesťan působí znovu Kristu utrpení, a dále hledá v bibli předobrazy jednotlivých nástrojů. Pojednání je dokladem již značně rozvitého kultu Kristova umučení v klášteře sv. Jiří, v němž snad ve stejné době vznikly i jiné skladby podobného námětu (zejména officium a hymny o trnové koruně). Originál, z něhož přinášíme ukázkou o ukřižování (kap. 9), je psán rytmičkou rýmovanou prózou; v jak rozsáhlé míře užívá citátů biblických, ukazují vysvětlivky.

Člověk jeden urozený, uchvácen krásou jedné panny, zasnoubil se s ní a dal jí na znamení toho zástavu. Dříve však, než ji uvedl do komnaty svatební, nešlechtný lupič jeho snoubenku oklamal a zneuctil, a potom spoutav ji tvrdými provazy, uvrhl ji do tmavého žaláře a krutě oslepil, aby již nemohla spatřiti snoubence. Tehdy onen urozený rytíř, pocházející z rodu královského, nezapomínaje své lásky ke snoubence, vydal se do daleké krajiny, aby pamětliv svého slibu hledal ztracenou milou, zda by ji snad někde nenalezl. A tak žil pro její lásku dvaatřicet let ve vyhnanství, v pracích a souženích přemnohých a v rozmanitých a nesmírných půtkách hledal milenku svou, jež zmizela. V bojích pak a půtkách užíval rozmanitých nástrojů válečných, aby tím snáze mohl vysvoboditi tu, pro jejíž lásku tak horlivě zápasil. A když se v různých bojích dost nachodil tu i tam, konečně sestoupiv do nejhlubšího žaláře, našel ztracenou snoubenku spoutanou v temnotách, a zbaviv ji pout, hned vyvedl a vrátil jí v dřívější slávu a učinil ji podílnicí svého království.

Blážený Bernard praví v jednom kázání: „Prohlížej a pročítej život Spasitele od doby, kdy jej nosila Panna v životě, až po utrpení kříže, a nenajdeš nic leč jizvy

chudoby.“ Tolik tedy bojů pro milou svou proti starému nepříteli podstoupil, kolik mučivých úzkostí v tomto životě prožil. V jmenovaných bojích pak užíval rozmanitých druhů zbraní, aby vítězněji vyrval tu, pro niž přeslavně bojoval. Zbraně ty zajisté si navykla zbožnost věřících uctívati a prozřetelnost Nejvyššího
20 velekněze to na koncile lyonském schválila. Tyto zbraně nyní postupně uvedme a svědectvím Písma potvrdíme. Neboť tak musil Kristus trpěti a tak do slávy své vstoupiti, aby také nás mohl milosrdně uvést do slávy, které nezasluhujeme.

Prvou zbraň, totiž nůž, proti nepříteli vytasil, když při obřadu obřízky po prvé svou krev prolil, aby zřejmě ukázal, že poskvrna prvotního hříchu má být
25 zničena následující svátostí církevní, a tím, že trpěl na údě, z něhož se převádí hříšná hmota zatížená prvotní vinou, aby život znovu povstal odtud, odkud vzházela smrt. Mimo to nám poskytl příklad obřízky duchovní, když se podrobil tělesnému obřezání. O jeho obřízce se totiž praví v Deuteronomiu: „Obřezte předkožky svých srdcí.“ Tehdy totiž předkožky srdcí obřezáváme, když nepravé myšlenky
30 zapuzujeme a samému Pánu příbytek srdce připravujeme.

Potom když se blížilo utrpení, odešel na horu Olivetskou, aby projevil vřelou náklonnost k nám. Na vysoké místo horské se totiž odebral proto, zda by snad spatřil milou, kterou hledal. Tak zajisté čteme o Anně, matce mladšího Tobiáše, že vystupujíc na vršek hory, na všechny strany se rozhlížela, zda by aspoň z dálky uviděla
35 syna, jež milovala. Na hoře Olivetské kleče, stékajícími kapkami krvavého potu dal najevo, jak úzkostlivě po našem osvobození dychtil. „I učiněn jest,“ praví Lukáš, „pot jeho jako krůpěje krve tekoucí na zemi.“ Proč? Zajisté proto se chtěl potití, aby našemu potu konec učinil, jež zhřešivšímu prvému člověku Bůh za spravedlivý trest uložil, když, jak jsme výše připomněli, hříšníku pravil:
40 „V potu tváře své chléb svůj jísti budeš.“

Potom je jat, veden k sloupu a provazy přivázán, pruty nebo biči bičován, takže od paty až po hlavu na něm nezůstalo místočka zdravého. V jeho osobě se představil žalmista, když pravil: „Byl jsem bičován po celý den, a trestání mé za jitra.“ Čte se ovšem, že byl bičován ve dne: „Vzal,“ praví Jan, „Pilát Ježíše a zbičoval,“ ale už za jitra byl těžce trýzněn, když od půlnoci údery políčeků a potupným pliváním a posmíváním byl přehořce raněn. Byl tedy zbičován, nikoli ovšem za svou, nýbrž za naši vinu, jak David předpověděl řka: „Shromáždila se proti mně bičování, a nevěděl jsem,“ jako by přímo řekl: „Ve svém svědomí neuvědomil jsem si vinu, za niž bych měl podstoupiti tak trpký trest.“ Údery metel
50 však nebo důtek a rány hřebů vytrpěl, jimiž otřesy našeho hříchu zastavil, modřiny naše uzdravil a úplně zacelil.

A to vše dávno v duchu předvídal Izaiáš a řekl: „Nemá podoby ani krásy, a viděli jsme ho, a neměl vzezření, a toužili jsme po něm, nejopovrženějším a posledním z mužů, muži bolestí, kterýž zkusil nemoci; a tvář jeho jakoby skryta a opovržená, pročez jsme ho za nic nevážili. Vpravdě on slabosti naše na sebe vzal a
55 a bolesti naše sám nesl, my však jsme ho pokládali takřka za malomocného, a raněného od Boha i poníženého. On však byl raněn pro přestoupení naše, potřen

pro nepravosti naše; kázeň pokoje našeho na něj vzložena a zsinalostí jeho uzdraveni jsme. My všichni zbloudili jsme jako ovce, jeden každý obrátil se svou cestou, a Pán uvalil naň nepravosti nás všech.“ Glosa praví: to jest trest za naše hříchy a nepravosti.

Hle, slyšeli jste, nejmilejší, jak mnoho za naše nepravosti Syn boží vytrpěl, když opovrženým učiněn pro poličky, tvář před slinami Židů ukryl, takže se zdál podobným malomocnému.

Nadto byl raněn a důtkami trestán, aby vlastní zsinalostí přinesl chorému zdraví. K sloupu byl přivázán, aby spoutané rozvazoval a aby ty, jež vína stáhla do hlubin, vzhůru vztyčil jako sloupy, k nimž by se na věky přivázal provázkem lásky. O tom provázku píše se zajisté v Kazateli: „Třípramenný provázek se nesnadno přetrhne.“ Neboť nás k sobě připoutal, jako by pletl třípramenný provázek, když zřizuje církev ve víře v Trojici, vnukl jí, aby na něm lpěla láskou srdce, úst i díla; a zajisté, je-li s ním někdo tímto provázkem spojen, nesnadné, ba nemožné je, aby byl od něho natrvalo odloučen. Jest také poznamenati, že provaz, jímž byl Pán svázán, aby byl mučen, od pouta ďáblova nás osvobodil a životu věčnému navrátil; ďábla pak svázal a k věčné smrti odsoudil. A toto tajemství víry zajisté je překrásně znázorněno v druhé knize Královské, kde se praví, že David „odměřil dva provázky, jeden k zabítí“, totiž ďábla, „a druhý k oživení“, totiž člověka hříšného. O tom všem praví svatý Augustin v knize O čtyřech ctnostech: „Syn boží jako lotr je jat – on, který vykupoval; jako zloděj svázán – on, který zprošťoval pout; moudrost je bičována, spása raněna, život umírá, smrt na čas zabíjí život, aby pak na věky životem byla zabita smrt.“

Po bičování pak císař náš byv korunován, je vyveden, aby na trůně převysokém, totiž kříži, byl umístěn. Toto korunování připomíná Jan řka: „Vzal Pilát Ježíše a zbičoval. A žoldnéři, spleťše korunu z trní, vložili na hlavu jeho.“ A krátce na to: „Pojali,“ praví, „žoldnéři Ježíše a vyvedli. A on nesa kříž svůj, vyšel na místo, kteráž slove Kalvarie, a tam ho ukřížovali.“

Hle, korunovace nejsladšího Krista, hle, jeho posazení na trůn se nám popisuje, aby věrná duše, pro niž snoubenec tolik trpí, byla tím přivedena k soucítění.

„Vyjděte tedy,“ vybízí Šalamoun ve Velepísni, „dcery Sionské, a pohlédte na krále Šalamouna v koruně, kterou ho korunuje matka jeho v den zasnoubení jeho a v den veselí srdce jeho.“ Neboť to byl den zasnoubení, kdy Kristus, umíraje na kříži, zasnoubil se s církví vlastní krví. Proto se také zve dnem veselí srdce jeho, poněvadž radostně smrt pro člověka vytrpěl, ač zmučen na těle, byl nejtrpčím trestem ztrýzněn. Neboť aby zjevněji radost srdce svého snoubence, pro kterou umíral, vyjádřil, dal si otevřítí bok kopím, aby rána odhrnula maso a člověk spatřil jeho srdce uvnitř ležící a nikterak nepochyboval, že z lásky k němu dobrovolně umírá pán andělů. „Jeden,“ praví Jan, „z vojáků otevřel jeho bok kopím a hned vyšla krev a voda.“ Krev jako výkupné, voda jako svátost na obmytí od hříchů. To se pak událo tehdy, když vyvýšen na trůně dřevěném, to jest mučidle kříže, visel, aby odčinil trest zakázaného stromu, jehož jablka

100 hříšné okušení uvrhlo na nás věčnou smrt, aby odtud, kde vzalo vznik panství smrti, lék života vyšel a aby, jak je nejvhodnější, dřevem byl přemožen, kdo dřevem zvítězil.

Aby pak dílo spásy bylo pevněji utvrzeno, byl kladivem na tomto trůně hřebíky přibit, jako by přejasně pamatoval na ono prorockví Izaiášovo: „Hřebíky a
105 kladivý spojil“ onen skutek, totiž našeho vykoupení, údery kladiv jej upevniv. Hřeby také vytrpěl, aby byl se snoubenkou nerozlučně spojen; při tom zazněl zvuk tlukoucího kladiva, aby ani sluchu snoubenky nezůstalo utajeno, jak velikou láskou ji miluje.

Tyto hřeby však způsobily snoubenci pět ran, z nichž přehojně vyprýštil
110 potok krve. Z onoho potoka zajisté náš David vybíral pět kamenů, jimiž lupiče, který byl snoubenku uloupil, k věčnému zavržení porážel.

Při tomto slavném zápolení byla přítomna ona nedělitelná sukně, kterou snoubenec odložil, když se rozpálil žárem mučení. A protože chtěl brzy usnouti na lůžku kříže, svlékl oděv, jímž byl oblečen, aby oblékl do svého roucha snoubenku, kterou byl nešlechtný lupič oloupil a přehanebně obnažil. To obrazně vyko-
115 nal onen zbožný Jonatan, který, jak se čte v knize Královské, „svlékl se sebe sukni a dal ji Davidovi,“ aby darováním roucha naznačil, jak velice miluje toho, z lásky k němuž se tak svlékl.

Byly tam také losy, jimiž nám chtěl rozdělit zaslíbenou zemi, které dobyl
120 tak vznešeným vítězstvím, proliv svou vlastní krev; podle toho, co dávno předtím bylo prorokováno v knize Počtů, kde mluví Pán k lidu svému z otroctví vykoupě-
nému: „Dal jsem vám“, vece, „do vlastnictví zemi, kterouž si rozdělíte losem.“

Hle však, když tento nejvítěznější voják již dlouho v přetuhých bojích zápasil, zkrúšen námahami zžíznil a skloněn na svém lůžku požádal o nápoj, aby napiv
125 se a dokonav všecko, odpočinul sobě, když byl tak mužně v průběhu mnohých let bojoval. Tento skutek připomíná Jan pravě: „Věda Ježíš, že již všecko jest dokonáno, řekl: ‚Žízním‘. Oni pak naplnivše houbu octem a obloživše ysopem, podali ústům jeho. A když okusil Ježíš octa, řekl: ‚Dokonáno jest‘, a nakloniv hlavu, vypustil ducha.“ Ó jak trpký byl nápoj, jež pil, jak tvrdé lůžko, na němž tento
130 udatný voják usnul!

V tomto spánku velmi čilým skokem sestoupil do žaláře a snoubenku, pro niž všecko, co jsme výše uvedli, vytrpěl, našel spoutanou v temnotách a ubohou s ostatními spoluzajatci milosrdně navštívil. Nalezl je zajisté sedící „ve tmách a stínu smrti, spoutané bídou a železy“, jak David prorocky ohlásil.

Zatím co tam duchem sestupoval, kleště přiložené k tělu, jež zanechal na kříži, vytáhly zabodnuté hřebíky. Tyto kleště připomíná zajisté Izaiáš ve svém prorockví, to jsou ony „kleště, jimiž se zvedá s oltáře řeřavý kámen“. Tělo Kristovo totiž, rozličnými druhy muk spálené, na oltáři kříže obětované, po odloučení duše bylo sneseno a s nářkem od věřících pohřbeno.

140 Nikoli nevhodně se tedy pro snesení těla přistavuje žebřík, aby svátost našeho spasení byla podivuhodně zjevena. Velmi vhodně se totiž spojuje žebřík s křížem,

jímž se nám otvírá přístup do nebe. Co znamená tento žebřík, patriarchou Jakubem předem spatřený, krásně se popisuje, když se v Genesi takto prorokuje: „Viděl,“ praví – totiž Jakub – „ve snách žebřík stojící na zemi a vrcholek jeho dosahující nebe a Pána opřeného oň.“ Brzy však procitnuv, odhalil, jak spasitelné je tajemství tohoto žebříku: „Vpravdě,“ pravil, „Hospodin jest na místě tomto, a já jsem nevěděl.“ Nebo zhroziv se, řekl: „Jak hrozné je místo toto! Není tu jiného, jediné dům boží, a tu jest brána nebeská.“

Hle, nejdražší bratři moji, brána, jíž se do života vstupuje, hle žebřík, jímž se z vyhnanství do vlasti vystupuje. Žebřík přistavený ke kříži tedy znamenal, že kříž nám zcela zřejmě vstup do nebe připravoval.

1 člověk jeden urozený Luk. 19,12 – 3-4 tvrdými provazy Přisl. 5,22 – 6 vydal se do daleké krajiny Luk. 19,12 – 8 v pracích a souzeních přemnohých... 2 Kor. 11,27 – 14 blažený Bernard praví... Sermo III. in Resurrectione; Migne, PL 183,289 – 19-20 nejvyššího velekněze papeže Řehoře X. – 20 na koncile lyonském je tu míněn 2. koncil lyonský r. 1274 – 21-22 neboť tak musil Kristus trpěti a tak do slávy své vstoupiti Luk. 24,26 – 23 obřízka (lat. circumcisio) odněti předkožky nemluvnatům, krvavý rituální obřad u Židů a jiných semitských národů; jako Žid musel být podroben obřízce i Kristus; srov. Luk. 2,21 – 27 příklad obřízky duchovní srov. Řím. 2,29 – 28 Deuteronomium 5. kniha Mojžíšova 10,16 – 31 na horu Olivetskou návrší za branami na východ od Jerusalema; podle bible sem vystoupil Kristus na Zelený čtvrtek po poslední večeři a při modlitbě k Bohu se potil krví; zde byl také zradou jat a příštího dne souzen; srov. Mat. 26,30-56; Mk. 14,26-50; Luk. 22,39-53 – 33 čtete o Anně... Tob. 11,5 – 36-37 i učiněn jest... pot jeho jako krůpěje krve tekoucí na zemi Luk. 22,44 – 40 v potu tváře... Gen. 3,19 – 42 od paty až po hlavu Iz. 1,6 – 43 byl jsem bičován po celý den... Ž. 72,14 – 44 čte se ovšem... Jan 19,1 – 47 jak David předpověděl srov. Ž. 34,15 – 52 předvídal Izaiáš... Iz. 53, 2-6 – 60 glosa praví míněna poznámka, jimiž byly ve středověku komentovány biblické texty – 63 opovrženým učiněn pro poličky Jan 19,3 – 67-68 přivázel provázkem lásky Oz. 11,4 – 68 v Kazateli t. j. v jedné z knih Starého Zákona; srov. 4,12 – 75 v druhé knize Královské 2 Král. 8,2 – 77 sv. Augustin v knize O čtyřech cnostech Migne, PL 47, 1132 – 82 připomíná Jan... 19,1-2 a 19,16-18 – 88 Velepiseň jedna z knih Starého Zákona, jejímž autorem je třetí král izraelský Šalomoun (asi 955-932 př. n. l.) srov. 3,11 – 95-96 z lásky k němu... Resp. III. fer. IV. Paschae – 96-97 praví Jan... 19,34 – 104 prorocství Izaiášovo správně má být Jeremiášovo; srov. Jer. 10,4 – 106-107 zvuk kladiva... Sir. 38,30 – 110 David vybíral pět kamenů David se jimi totiž opatřil pro zápas s Goliášem; srov. 1 Král. 17,40 – 112 nedělitelná sukně nesešivaná sukně Kristova; srov. Jan 19,23 – 116 Jonatan nejstarší syn prvního izraelského krále Saula; jak se čte v knize Královské 1 Král 18,4 – 121 kniha Počtů Numeri, jedna z knih Starého Zákona; srov. 33,53-54 – 126 připomíná Jan pravě Jan 19,28-30 – 127 ysop rostlina s listím kořenné vůně – 134 jak David prorocky ohlásil Ž. 106,10 – 136 připomíná zajisté Izaiáš... Iz. 6,6 – 142-143 patriarcha Jakub o něm se vypráví v 1. knize Mojžíšově, byl prarocem národa izraelského, z jehož 12 synů vzešlo 12 pokolení izraelských – 143 když se v Genesi takto prorokuje... Gen. 28,12-13 – 146 „Vpravdě,“ pravil, „Hospodin jest na místě tomto...“ Gen. 28, 16-17 – 149 brána, jíž se do života vstupuje... Mat. 7,14